

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 3. No. 10. 1938

İbni Sinanın Tedbirül Müsafirin Risalesi

Dr. A. Süheyl Ünver

İbni Sina'nın bu makalesinden çıkarılan ve bu gün için ehemmiyetli olan bahislerini muhtevi muhtasar bir kısmı (*İbni Sina*'nın seferde bulunanların yapacakları tedbirlere aid makalesi hakkında bir mülâhaza) namı altında Tedavi kliniği ve Laboratuvarı Dergisinin 1938 senesi 29 uncu numarasında neşrolunmuştu. Şimdi bu risalenin Ayasofya Kütüphanesinde 4819 numaralı Mecmuai Resailde bulunan aslının Tıp Tarihi Enstitüsünün fotoğrafı ile çıkarılan bir kopyasından (Şekil 1 - 10) Süleymaniye Kütüphanesi Direktörü Bay Müderris *Hazmi Tura* tarafından yapılan tam tercemesini neşrediyoruz.

İbni Sina'nın bu risalesi yolda ittihaz olunacak vakı tedbirlere ve yol ârizaları karşısında yapılacak tedavilere güzel bir misaldir. *İbni Sina*'nın bu makalesi kanunundan çıkartılmış bir kısım değildir. Tokatlı Hekim *Mustafa Efendi* [1] tarafından terceme edilen kanunun kendi hattı destile Ragıp Paşa Kütüphanesinde mahfuz 5 ve 6 ncı defterinde Tedbirülmüsafir hakkında mühim malûmat vardır [2]. Fakat birinci numaralı sahife ile asıl metnin

[1] Tokatlı Mustafa efendi XVIII inci asrın çok çalışkan ve âlim hekimlerindedir. Başvekâlet arşivinde Tıp dosyası numara 790 da Hekim başı Büyük Hayrullah efendi inhasile Tokatda 1275 de açılan Pervane Bey Darüşşifasına oğlu Tabib Mehmed Raşid efendinin tayini mevzuubahistir. Bu vesika ile bu büyük âlimin oğlunun da hekim olduğunu ve Tokatlı olması dolayısıyla Tokatda Selçuklular Darüşşifasına tayini kaydı mühim görüldüğünden tercemei haline ilâve olunmak üzere buraya kaydedildi.

[2] Kanun — Hekim Tokatlı Mustafa efendi tercemesi. El yazısı ile olan defterlerinden : Külliyyat 5, varak 494 b

الجملة في تدبير المسافر وهي ثمانية فصول الفصل الاول في تدبير اعراض نذير بامرض

الفصل الثاني قول كلي في تدبير المسافر a 496

الفصل الثالث في توقي الحرو خصوصا في السفر وتدير من يسافر فيه b 497

الفصل الرابع في تدبير من يسافر في البرد b 498

الفصل الخامس في حفظ الاطراف عن ضرر البرد b 499

اولی قریز ز غایب غویسک شریک بلبل اول غایب مختلفه
مضمون دفعه اولی اولور و واجب اولور که صوبه قراولجا اولور
بعض اولور و نظر ابریز اولور غایب غایب غایب غایب غایب
قور حلقه نشینا بلبلون و حواء ماده ثابت اولور غایب غایب
اولان اولور دیریه از دراد و ابتلاع ابلوسو ابلوسو و ریب
حلقه نشینا ریب ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
ایلمک مساوه صبا اولور اصلاح ابلوسو ابلوسو اولور ابلوسو
اگر ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
اگر ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
و بوجانده اولور ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
اولور اولور ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
الحاق ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
اولور ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
مقدم قوی دفعه ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
جایز اولور اولور ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
ورمان اولور اولور ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
و دفعه ابلوسو اولور ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
غنیان تکین ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
حکیم اولور اولور ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
اولور ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
و جویوق و قیل اولور ابلوسو ابلوسو ابلوسو ابلوسو
و یا خود دعا بارده قریز اولور ابلوسو ابلوسو ابلوسو

(Şekil - 11)

Tedbirül Müsafirin Risalesi

İbni Sina

Terceme eden : Hazmi Tara

Uzun bir yola giden kimse yola çıkmadan evvel - mutadı ise - kan aldırmaq veya ilâç almak suretleriyle bedenini hafifletip dinlendirmek lâzımdır. Alacağı ilâç ülfet ettiği ve alışık bulunduğu ilâç olmalıdır.

Çok yürümeğe, binmeğe ve harekete alışmak için nefesine ri-yazet ve idman yapmalıdır. Yolculuğu eşnasında alacağı gıdayı, istirahat ettiği ve dinlendiği vakitte almalı, fakat tedricî olarak almalıdır.

Aç karnına yol yürümemelidir. Midesi dolu iken ve tam tok

karnına da yürümemelidir. Yürümeden evvel az bir gıda almalı, fakat o az gıdanın gıda kuvveti çok olmalıdır. Hayvanların, deve, koyun, keçi ve emsali hayvanların ciğerleri, kuş kursakları, erkek dana etleri, haşlanmış yumurta ve *Senbusec* gibi.

Yine yolcuya lâzım gelen şeylerdendir ki : ilk gün azar azar ve yavaş yavaş yola devam edip sonra her gün yürüyüş süratini arttırsın. Şayet mümkün olmaz da süratli yürümek ıztırar ve mecburiyetinde kalır ve bundan dolayı yorgunluk hissederse istirahat etmesi ve nefsinin dinlendirmesi ve vücudünü yavaş yavaş sıkmak, dürtmek ve çimdikleme suretile masaj yapması ve bütün âzasını, ailehusus ayaklarını ve belini *Benefsec* yağı ile hafif hafif oğması ve oğuşturması lâzımdır. Bundan sonra isterse yoluna devam edebilir.

Yolculuk sıcak zamana tesadüf ederse yürüyüşü gece ve havanın soğuk ve serinliğinde yapıp gündüzleri istirahat etmek lâzımdır. Güneşte ve sıcakda yol yürümek başağrısı gibi kötü hastalıklar, ezici ve kırıklık verici sıtmalar ve ince ağrılar, beden kuruluşu ve zaaf iras eder.

Sıcaktan korunmak için bedeni beyaz ve sık dokunmuş elbise ve cübbe ile örtmek, sıcak havayı az teneffüs edebilmek için başını ve burnunu sarık ile veya onun yerini tutan şeylerle sarmak lâzımdır.

Susadıcı gıdalardan sakınmalıdır : Tuzlu balık, her nevi sütler, eski peynir ve sair tuzlu ve keskin şeylerle soğuk tatlılar ve susuzluk veren herhangi bir şey gibi, soğukluk ve rutubet veren gıdaları istimal etmelidir.

Soğuksu ve şeker ile yapılmış arpa ve buğday *Seviki*, semiz otu, *Bittih*, kabak, Maş, *Hess* gibi ve *Hell*, *Hısım* ve duğ ile yapılmış yemekler gibi :

Yolcu pek çok gıda almamalıdır. Çünkü fazla gıda susuzluk getirir. Eğer hararet pek şiddetli ise ve susuzlukdan da korkuyorsa yolculuğu esnasında *Bezru* katuna luabını ve bakla tohumu usaresini bir miktar ekşi nar suyu ve badem yağı ve kabak tohumu yağı ile içmelidir.

Yolcu *Habbüs sefercel* den bir miktarını ağzında taşımalıdır. Yahut susuzluğu teskin edici tohumlardan bir miktar şey ağzında bulundurmalıdır.

Sıfatı budur ki : Kabak tohumunun içinden, hıyar tohumunun içinden ve bakladan her birerlerinden beş dirhem neşa alınır. *Kesirâ* ve tebeşirin her birerlerinden iki dirhem alınır. Bunların

mecmuu döğölüp yumuşak bir hale getirilir ve Bezrû Katuna lüabi ile yuğurulup iri ve enli hablar yapılır, Bu habiar çiğnenilmiyerek ağızda tutulur ve taşınır.

Şayet yolcu bu macunu hazırlıyamazsa ağızında kesiradan ve zamkı arabiden bir miktar şey bulundurmalıdır. Bunu da elde edemezse ağızında bir parça Rasas veya silik bir para bulundurmalıdır ki bu da susuzluğu teskin eder.

Sıcakdan müteezzi ve muhtarib olup yanan, bedenine kuruluk ve zaaf gelen bir kimsenin alacağı tedbir şudur :

Yüzüne soğuk gül suyu çarpmalı, göğsüne soğuk su dökmeli ve soğuk su ile yapılmış gülsuyundan bir miktar içmeli ve yahut soğukluk veren ekşinar suyu veya karla soğutulmuş ayran içmelidir. Karla ve gülsuyu ile soğutulmuş yaş yemiş yemelidir :

Dut, erik, taze üzüm, hıyar tohumunun içi gibi.

Şeker ve soğuk su ile ıslatılan arpa ve buğday Sevikından içmelidir ve hazmı kolay olan lâtif gıdalar almalıdır.

Irmak balıklarından ve oğlak ayaklarından yapılan sirkeli aşlar ve çorbalar, koruk suyile veya sirke ile yapılan kabak, Kissâ içi ile hıyar içinden mamul zeytin yağlılar gibi.

Sandal, gül suyu ve kâfur koklar ve bunun her ikisile de göğsünü ve karnını oğar ve şimal rüzgârlarının yaladığı soğuk bir yerde çokca ve uzunca bir uyku yapar ki bununla bedeni kuvvetlenmiş ve harareti geriziyesi hali itidaline rücu etmiş olur:

Zikrolunan şahsa şayet baş ağrısı âriz olursa başına gül suyu ve gül yağı ve döğölmüş, soğutulmuş şarap sirkesinden az bir miktar dökmelidir. Bunun ilâci (Essudaulharr) babında [1] zikr olunmuştur.

Razî diyor ki: Güneşde yol yürümeğe muhtar ve mecbur kalan kimse yağlı bir şeyden mutedil bir surette yemeli ve üzerine çok su içmemelidir:

Sarığı ile ağızını kapamalı ve bundan dolayı hasıl olacak sıkıntıya dayanmalıdır. Yapamadığı takdirde mümkün olduğu kadar güneşden bir kenara çekilmeli ve her saat su ile ağızını çalkalamalı, bir saatten diğer saata tehir etmemeli ve suyu yutmamalı. Meğerki soğuk ola.

Şayet sıcakdan ıztırabı pek büyük ve şiddetli olursa başını elbisesi içine çekmeli ve her vakit güneşden uzaklaşmalı, kabak tohumu yağından ve tatlı badem yağından birer miktar çokca

[1] Kanun cild 3, Fasil 10

çokca burnuna çekmeli ve badem yağından az bir miktar yutmalıdır.

Yola çıkmadan evvel göğsüne ve karnına Bezrû Katuna lüabi yahut kabak yağı ve yumurta akı ile dövülmüş çalkanmış bakla sıkıntısı ile tılâ etmeli yani bu saydıklarımızı göğsüne ve karnına sürmelidir.

Yolcu beraberinde semizotunun saplarını bulundurup da azar azar o saplardan emer . . . se bunun pek çok nef'i vardır. Alelhusus yürümeden evvel semizotunun yoğurt ve sade yağ ile pişirilmişinden çokca yemiş olduğu takdirde faydası büyüktür. Yolcu yürümeden önce bir miktar kabak yağı içmiş olsa sam yeli mazarratını kendisinden defetmiş olur.

Sümmumu son derere defeden şeylerden birisi de şudur :

Kesilmiş soğanı bir gün bir gece ve daha ziyade yoğurt içerisinde bırakmalı, yol yürümeden önce o soğandan yeyip üzerine o menku olan ayrıntı içmeli, konak yerine inince birdenbire su içmeğe koşmamalı, belki ağzını çalkalamalı ve suyu boğazından azar azar ve sindire sindire aşağı indirmeli, sonra mümkün olduğu kadar soğukluk verici bir şey yemeli, daha sonra da onun üzerine azar azar su içmelidir.

Yine *Razi* diyor ki :

Şiddetli sıcakda yolculuk yapan kimsenin midesi yemekden dolu olmamalı. Yolcu sarhoş olmamalı, şarap içmemeli ve içmekden çekinmelidir. Çünkü şarapda da susuzluk vardır.

Yolcunun midesi yemekden hâli ve bomboş olmaması, şayet midesi çok dolu bir halde ise sakın oluncuya kadar yol yürümemesi ve hafifleşinceye kadar uzun bir uykü yapması, midesi dolu olmayıp da yemek yemeğe iştihası varsa mutedil bir surette ve az olmak şartile soğuk ve susuzluğu teskin edici latif gıdalar alması lâzımdır. Karis, yahniler, Hülâm, koruk suyu ve sirke, zeytin yağı ve bunların emsali soğukluklar gibi.

Taama iştihası yoksa yahut fazla hararet veya susuzluk varsa şeker ve soğuk su ile yapılmış Sevikdan az bir miktarda içmeli ve bir zaman yürümekten herhalde feragat etmeli ve bir miktar durup dinlenmelidir. Alelhusus fazla su içmişse. Çünkü bu halde hemen hareket ederse midesinde yemek çalkanır, hazmı güç olur.

Şayet yürümenin imkânsızlığı karşısında kalıp da behemehal yürümek mecburiyetinde ise azar azar ve yavaş yavaş yürümek lâzımdır

Yabis bedenler için şiddetli sıcakda yol yürümenin mazara-
tından şişman ve tavlı vücutların yürümesinin mazarrati daha
ziyadedir.

Razi yine demiştir ki :

Sosuzlukdan korkan kimse yolculukdan önce çok yemek ye-
memelidir. Belki soğuk sebzelerden ve soğuk ekşi şeylerden az
miktarda yemelidir. Pek çok soğuk su ve şeker ile yapılmış Se-
vikdan içmelidir.

Tuzlu, tatlı, keskin şeyler yemekden, bilumum bahklardan
— tazesı, sardalya veya salamorası olsun — turşu ve salatalar-
dar, revasırdan ve keberden hararet verdiğiinden naşi hassatan
zeytundan sakınmalıdır.

İçine soğan yatırılıp menku haline getirilmiş yoğurt, buluna-
madığı takdirde Masl de susuzluğu keser.

Sekerek, koşarak yürümek, acele yürümek, titreyerek, zıpla-
yarak yürümek, nefes nefese, soluk soluğa gelmesine, büyük ne-
fes almasına ilca ve icbar eder ki bu, susuzluğu tahrik eden şey-
lerin en birincisidir ve ileri gelenidir.

Yolcu çok konuşmamalıdır. Şayet konuşmak ıztırarında ise
konuşurken alçaktan konuşmalı, sesisini yavaşlatmalıdır.

Yine susuzluğu teskin eden şeylerdendir :

Ekşi yoğurt, semizotu, marul, kabak, hıyar, kavun — fakat
çok tatlı olmayacak —, kabzi az, suyu çok ve çok tatlı olmayın
armut, nar, elma, Hümmazul ütrüce, koruk, Ribas, İccas ve ekşi
erik kurusu birer birer ağızda tutulduğu takdirde, temirhindi,
ekşi nar tanesi, Summak azar azar alınmak şartile masl, rey-
hanlar susuzluğu teskine yaramazlar.

Yine susuzluğa az, çok nefi olan şeylerdendir :

Bir parça billûr veya bir parça sedef veyahut bir parça halis
ve cilâlı gümüşü ağızda tutmak ve dudakları yummak ve müm-
kün olduğu kadar havayı asla ağızdan teneffüs etmemek soğuk,
reyhanlar koklamak, burnuna soğukluk veren yağlardan çekmek.

Şayet suda az tuzluluk bulunursa sirke ile karıştırmalıdır. Az
bir suya sirke karıştırıldığı takdirde susuzluğu izale edebilir.
Yolda susamış olan kimse suya tesadüf eder etmez hemen kanın-
eıya kadar içmemelidir. Belki bir zaman su ile ağzını çalkayıp
sonra azar azar ve yudum yadum içmelidir. Elini ve ayağını
suya sokmalı, yüzünü yıkamalıdır. Sonra vafsetmiş olduğumuz
gıdalardan yemelidir ve birdenbire kanmadan, susuzluğu teskin

oluncuya kadar tedrici içmeyi artırmalı ve bu suretle kanıncuya kadar içmelidir.

Yolcunun hareketi geceye tesadüf ederse, yolcuya gece yemek yemek caiz değildir. Belki gıdayı daima istirahat edeceği vakte tehir eder. Midesini tamam doldurmakdan ve dolgun mide ile seyrü hareketten sakınmak lâzımdır. Çünkü dolgun mide ile sefer ve hareket şişkinlikler ve çıbanlar tevhit eder

Yolcu kabil olduğu kadar istihmam etmemelidir.

Yolculuk kışa tesadüf eder ve soğuk yerlerde vaki olur ise gündüz yürüyüp gece istirahat etmesi ve soğuktan korunmak için tüylü elbise ile bedenini örtmesi lâzımdır. Etrafı bedenini siyanet için kürk, kebe gibi şeyler giyer ve tiftik yününden veya havları ve tüyleri çok olan kumaştan mamul sargılarla ayaklarını sarar.

Yolcu seferden evvel birer miktar sarımsak ve soğan yemeli ve içinde fülül, zencebil ve bunlara benzeyen tevabili harre bulunan gıdalarla gıdalanmalıdır.

Yolcu ellerini ve ayaklarını ban yağı, zambak yağı yahut zeytin yağı veya gar yağı veyahut bunlara benzeyen Edhanı müsehhine ile yağlar.

Gözü üstüne siyah bezler asmak suretile gözüne zaaf gelmekden ihtiraz eder. Kar'ın beyazlığının zararını def için siyah veya yeşil renk elbise giyinir.

Bir insan ne zaman soğuktan müteessir olupda cildinde uyuşukluk ve katılık hasil olursa elbisesine bürünmeli ve biraz ateşte ısındıktan sonra hamama girip biraz beklemeli ve hamamın sıcak su banyosuna girmeli ve edviye ile kaynatılmış sudan birbiri arkasına üzerine dökünmeli, sonra şibett yağı veya ban yağı ile vücudünü meshetmeli ve o yağ üzerinde iken hamamda elbisesini giymeli, hamamdan çıktıktan sonra sıcak bir yerde bir saat istirahat etmeli, sonra et suyile yapılmış çorbadan az miktarda içmeli, yeni bir örtüye sarınıp uzun boylu bir uyku yapmalıdır.

El ve ayakları parmaklarına mazarrat âriz olupta onların dökülmelerinden korkulursa ban yağı, zambak yağı, gar yağı ile o âza iyice oğulmalıdır, parmaklar üzerine ve aralıklarına (sin-eap) dan ve (samur) dan veyahut tiftik yünündan konulmalı, çoraplar içine de tiftik yünü koymalıdır. Bu gibi halde yürümek binmekten daha muvafıktır.

Bu uyuşukluk ve katılık hali vaki olduktan sonra ağrı ve sancının durmasından ve dinmesinden dolayı aldanmamalıdır. Çünkü bu sükûn ve dinme hissini fesada gitmiş olmasına delâlet

edebilir. Binaenaleyh bu halden gaflet etmiyerek parmaklarını arayıp yoklamalıdır. Eğer parmaklarına göğertilik veya siyahlık âriz olmamış, belki sadece şişmiş ise zikrolunan sıcak yağlarla o uzuvlar oğuşturulmalı ve mezkûr uzuvlar içinde babuneç, İklilül-melik, şibett, nuhale ve bunlara benzeyen muhallil şeyler kaynatılmış sıcak suya konulmalıdır. Şayet parmaklar göğermiş ve siyahlaşmışlar ise gayet derin olmak üzere kan almalı ve kendiliğinden çok miktarda kan çıkıncıya kadar bırakmalıdır.

Kanın çıkması kesilir ve azalırsa sirke ve gül suyu ile yuğurulmuş tinermeni ile o âzayı sıvamalı ve bir gün bir gece bağlamalı, sonra şarapla yıkamalıdır. O yerde et bitip berkleşinceye kadar ve yara kuruyuncıya kadar bu sıvama işini tekrarlamalıdır. Eğer bu üşümek hali parmakların düşmesini intaç ederse artık buna ilâç fayda vermez.

Şu kadar var ki bu hususta istimal olunabilecek merhemli ilâçların en muvafığı: Hatmi yaprağı, Hubbaza, İnebüssa'leb olup her üçü döğülüp kaynatılır ve benefşe yağı ile karıştırılıp dökülen parmakların yeri günde iki veya üç defa sıcak sıcak merhemlenip bu merhemlerle sarılır. O ufunetli yerler dökülünceye kadar bu merhemlemeye devam edilir. Bundan sonra sair yaraları kurutmak ve sağaltmak için istimal olunan ilâçlarla ilâç yapıp tedavi olunur.

Deniz yolculuğunun tedbirleri:

Deniz yolcusu, meyve reçellerinden yol yiyeceği düzmeli, alışık olduğu ilâçlardan yanında bulundurmalı ve denize çıkmazdan bir kaç gün evvel yemeklerini azaltmalıdır. Fakat mideye kuvvet veren gıdalar almalıdır.

Gemiye bindiği gün kat'iyen suya bakmamalı, kusmayı teskin ettiği tıb kitaplarında zikrolunan şeylerden yanında bazı şeyler bulundurup sık sık koklamalıdır. Şayet bulantı kabarırsa bir kaç defalar kay etmelidir ki bu şekil kay zarar vermez. Eğer kusma çoğalırsa meyve murabbalarından içmeli, sumak ve nar tanesi ve bunlara benzer şeyler yemelidir. Kusmak pek çoğalıp ifrata varırsa Heyda ilâcı ile mualece eder.

Kardan yanan göz için ilâçlar:

Kardan göz yandıği takdirde yeşillige bakmaya idman etmelidir ve buğday samanı matbuhu ile göze pansuman yapmalıdır. değirmen taşı kızdırılıp üzerine nebiz saçılarak gözü kardan yanan kimse o taşın üstüne eğilir ve çıkan buhar gözlerine girmek için

gözlerini açar. Sert ve katı nebiz'in sertliği ve katılığı gevşedilip onunla da güze pansıman yapılır.

Kışın, el ve ayak parmaklarına ârız olan acılı ve sızılı kaşıntı için yapılması lâzım gelen tedbirler :

- İçine tuz konularak pişirilmiş pazı suyu yahut kersenne suyu veyahut mercimek suyu ılık olduğu halde bugibi parmaklar üzerine dökülür. Sonra dövülmüş şarapla, pişirilmiş mercimekle, yahut dühn ile dövülmüş samanla ve yahut şarapla karıştırılmış şibett ve un ile yahut şarapla kaynatılmış nar kabuğıle ve yahut pişirilmiş türmüs suyu ile merhem yapıp o gibi parmaklar bu merhemlerle sarılır.

Benc pişirilip suyu bu rahatsız parmaklar üzerine dökülürse her halde menfaatlidir.

Ellerde ve ayaklarda ârız olan yarıklar için :

Yakılmış tatlısı yengecinin külü, soğuktan husule gelmiş olan ayak çatlaklarına nafidir.

Irmak yengeci su ve şekerle pişirilip bir kaç günler içilir.

Çatlak yerler menekşe yağı ve balmumu ile meshedilir, sonra üzerine döğülüp sürme gibi olmuş kesirâ ekilir ve bununla güzel oğulur.

Yaş zift ile ziftlemek, yahut dühn ile bezi ıslatıp ayağı altına koymak memnudur. Potin giymeli ve yarıkları tozdan muhafaza etmelidir.

Müzmin bir hale gelmiş yarığa menfaat veren şeylerdendir:

Senderus ve dühnül berz her ikisi birleştirilip koyulaşınca kadar kaynatılır. Sıcak sıcak yarığa damlatılır.

Ciltde hadis olan soyulma veyahut ayakkabı vurmasından husule gelen yara ve berenin ilacı :

Şişmekden muhafaza edilip şiş husule gelmedikce sumakı döğüp bal ile karıştırıp berenin üzerine sürmelidir. Yahut :

Su'd kurusunu yakıp külünü bal ile karıştırıp soyulan derinin ve berenin üzerine koymalıdır. Yine ayakkabı vurmasından husule gelen yara için işe yarıyan tedavidendir ki kuzu veya tavşanın akciğeri alınıp yaranın üstüne konulur. Yahud eskimiş ve çürümüş deriler yakılarak husule gelen külünden yara üzerine ekilir. Şayet mevzide şişlik varsa fayda vermez. Şişlik sakın olursa o zaman fayda verir. Çünkü külün tesiri yarayı kurutmaktır.

Ve yine bu ayakkabı yarası için fayda veren şeylerdendir : Soğanı havanda dövüneli, tavuk yağile karıştırmalı, yara üzerine sürmelidir. Mazuyu yaktıktan sonra dövüp yaranın üzerine ekme-

lidir. Kakya sirke ile ıslatılıp onunla yaranın olduğu yer tıla edilirse bu da nafidir.

Razi yine diyor ki:

Binmekten ve saireden bedeninin bir tarafının derisi soyulduğu vakitte yürümekten istirahat edinceye kadar onu hali üzere bırakmalıdır. Yanması ve humması sakın oluncuya kadar üzerine çokca soğuk su dökmelidir. Taki yara yumuşayıp rahatlasın, üzerine gül suyu ile ıslatılmış keten bezler koymalı, bu bezler kurudukça ıslak bezleri tekrarlamalıdır. Yanında mevcut bez bulunursa İsfidac merhemi ile mualece etmelidir.

Ayakkabı vurmasından âriz olan deri soyulmasına fayda ve menfaat veren şeylerden birisi de şudur:

Yaranın üzerine taze ve sıcak akciğer konmalıdır. Yahut potin ve emsali ayakkabının altı alınarak yakılır ve külü yaranın üzerine ekilir. ve bu ameliye ancak yaranın şişliği ve kırmızılığı zail olduktan sonra yapılır ve yahut mazu yakılıp dövüldükten sonra külü yaranın üzerine serpilir yahut kakya ekilir.

Ayakkabı darlığından hüsüle gelen kabarcıklar evvelâ değildir. Sonra üzerine soğuk gülsuyu serpilir ve sonra Hudad dedikleri acı bir ot, Kakya ve tinermeni ile ve yahut su ile halledilmiş mazu ile tıla edilir, merhemlenir ve cülvar ince ve yumusakça dövülüp yaranın üzerine serpilir.

Ateş yanıkları için:

Yumurta kırılıp, yarılıp ıslatılır ve onunla ıslatılmış bir yün parçası ile yanık yerin üzerine konulur ki bu, yanan yerin kabarmasını temin ve yanık yeri tebritleyebilir ve acı hissettirmeden yanık mahallini kurutur.

Kimolya ve bilumum hafifülvezin tınler, pek çok keskin olmıyan sirke ile ıslatılır. sirke keskin ise bir az su katılır ve bununla yanık olan yer tıla edilir, o sirke ile ıslatılmış çamur yanık mahalline sürülür. Akgünlük de bu ilâç gibidir. Akgünlüğü su ile ıslatıp yarılmış olan yere sürmelidir.

Şayet yara ile beraber kabarcık ve şiş de olursa arpa unu ile summak unu sirke ile yoğurulup hamur haline getirilir ve yara mahalline sürülür. Eğer yarada kırmızılık ve kararetle yoksa üzerine dövülmüş kürras konulur. Şayet yarada kırmızılık ve hararetle varsa dövülmüş ve arpa sevikisi ile karıştırılmış semizotu ile yahut dövülüp bal ile karıştırılmış mercimek ile yakı yapılır.

Şayet yarada kırmızılık bulunmazsa güvercin gübresi bir keten

bez ile döğülenip yakılır, kül edilir. Kül olduktan sonra düehn ile eritilip istimal edilir ki bu nafi bir ilâçtır.

Sıcak ve kaynar su ile hadis olan yanık, şayet şişip kabarmış ise onun üzerine daima tuzlu zeytin yağı dökmelidir. Yahut yanık yeri sirke ile dövülmüş Şebbi yemani ile yahut çokça su ile ıslatılmış Meraretüs sever öküz ödü ile tıla olunur.

Yahut aslüsssus dökülüp gülyacağı ile karıştırılır. Hamam kiri haline getirildikten sonra yanık yerin üzerine sürülür.

İşte beyan etmek istediğimiz tedbirler bundan ibarettir.

Tevfik Allahdandır. (Şeyhülreis Ebu Alielbuhari) nin (Tedbirülmisafirin) i sona erdi.

Metinde geçen İuğatlar ve izahları

- سنبوسج — Senbusec — börek, tava böreği
بنفسج — Benefsec — menekşe
بطيخ — Bittih — kavun, kabak
ماش — Merdumek — fik
حسن — Hess — marul
حل — Helle — Sirke
حصرم — Hısrım — koruk
دوغ — Duğ — ayran
بزرقطونا — Bezrükatuna — karnı yarık tohumu
حب السفرجل — Habbüssefercel — ayva çekirdeği
كثيرا — Kesirâ — Kitira (Kitre zamkı)
رصاص — Rasas — kalay
سويق — Sevik — kavut
كثاء — Kissâ — acur, şingiyar
قرص — Karis — balıktan, paçadan mamul yahniler
هلام — Hülam — ekşi, sirkeli aş
رواصير — Revasir — suda pişirilip içine yağlar, ekşiler ve harr devalar konan bukul
كبر — Keber — yaprağından, tohumundan, çiçeğinden, taze dalından turşu yapıldıkları kebere otu
مصل — Masl — kes, korut, süzme yoğurt suyu
حماض الأراج — Hummazülürüce — ağaç kavunu

- رباس — Ribas — İřhun (iřkin denilen ot)
اجاس — Iccas — erik, ekşi erik kuru su
سماق — Summak — somak
ريحان — Reyhan — feslięen ve hoř kokulu nebatlar
فلفل — Fulfül — biber
توابل حاره — Tevabili harre — yemekleri ıslah için konulan
kiřniř, kimyon ve emsali şeyler
غار yağı — Defne yemişi yağı
شبت — řibet — dere otu
بابونج — Babunę — papatya
اكلیل الملك — İklilülmelik — koę boynuzu
نخاله — Nuhale — un kepeęi
خبازی — Hubbaza — ebegümeçi
عنب التعلب — İnebüssa'leb — tilki üzümü
هيضة — Heyda — mide bozukluęundan gelen ishal ve kay
نبذ — Nebiz — řarab (Hurma řarabı)
كرسنه — Kersenne — buręak
ترمس — Türmüs — delice bakla
بنج — Benc — ban tohumu
سندروس — Senderus — Ham kehriba — ardığ zamkı
دهن البزر — Dühnülbezr
سعد — Su'd — topalak
قاقيا — Kakya — akakya — mısır diken i
حوض — Hudad — hudud — جولان مكي
جلنار — Cülnar — nar çiçeęi
قيمويا — Kmolya — kefe gibi — tin ile istimal olunur
كراث — Kürras — pırasa
دهن — Dühn — hububat yağı
شبيمانی — řebbiyemani — řap
اصل الوس — Aslussüs — miyan kökü

Hazmi Tura

